

ABSTRAKT

Přístup k bezpečným záchodům, která hygienicky zachycují a zpracovávají lidské výkaly a moč (bezpečná sanitace), je nezbytný pro veřejné zdraví a socioekonomický rozvoj. Míra tohoto přístupu se liší mezi jednotlivými zeměmi i v souvislosti s úrovní jejich rozvoje. Země v jihovýchodní Asii a subsaharské Africe mají v tomto ohledu nízké pokrytí. Ačkoliv je tato problematika mezi prioritami globálních rozvojových strategií, většina těchto zemí se stále nedokáže s danými výzvami adekvátně vypořádat a zaostává v plnění deklarovaných cílů. Etiopie patří mezi země, které si v tomto ohledu (a v plnění sanitačních cílů stanovených v rámci Udržitelných cílů rozvoje – SDGs) vedou nejhůře. Zejména díky intervencím zahrnutým do tzv. Národního programu rozšíření zdravotní péče (Health Extension Programme) sice došlo k významnému snížení počtu lidí bez přístupu k záchodu, ale stalo se tak díky rozšíření záchodů, které nesplňují základní hygienické normy. Existují proto obavy, že pokud nebude docházet ke zlepšování kvality těchto zařízení, přijdou prostředky investované do daných intervencí vniveč. To bylo motivací pro tuto disertační práci, která zkoumá překážky a faktory podmiňující udržitelnost změn sanitačních poměrů ve venkovských oblastech jižní Etiopie. Využívá pro to kvantitativní a kvalitativní výzkumné případové studie realizované v období 2019-2022. Zahrnuje také systematickou rešerši primární literatury o sanitačních poměrech na úrovni domácností v Etiopii, zkoumá faktory bránící modernizaci kvality latrín nebo plány domácností a ochotu platit za hygienické komponenty latrín. Dále se zaměřuje na problémy spojené s implementací tzv. tržních přístupů k sanitaci (market-based sanitation) na straně poptávky i nabídky, k čemuž využívá semistrukturovaných rozhovorů a skupinových diskusí s různými aktéry. Výzkum ukázal, že sanitační situace ve venkovské Etiopii může být popsána jako sociálně-technické uzamčení (socio-technical lock-in), které je charakterizováno jako poměrně konzistentním používáním nehygienických latrín. Navzdory nízkým standardům těchto zařízení s nimi jsou domácnosti spokojeny a věří v jejich pozitivní vliv na zdraví. Plány na jejich modernizaci a ochota platit za hygienické komponenty jsou omezené a mají spíše povahu pravidelné údržby než funkčního zlepšování. Důvody jsou chudoba, materiální omezení a nízká kupní síla, ale i nedostatek organizované politické a institucionální podpory na nižších úrovních správy či nízká odměna terénních pracovníků, která negativně ovlivňuje implementaci daných intervencí. Výzkum naznačil, že dřívější „levné“ intervence kladoucí důraz na behaviorální změny stejně jako přístupy založené na tržních řešeních samy o sobě dané problémy v Etiopii nevyřeší. Ukazuje se potřeba investic a poskytování dotovaných sanitárních produktů spolu. Stejně tak je třeba účinné edukace, která změní rozšířenou představu, že jakákoliv latrina je sama o sobě prospěšná. Pozitivní změny jsou dále podmíněny i příznivým strukturálním rozvojem venkovských oblastí, tzn. zlepšením kvality života, jejíž součástí je i přístup a využívání hygienické sanitační infrastruktury.

Klíčová slova: Etiopie, sanitace, kvalita latrín, modernizace latrín, CLTS, MBS, ochota platit